

Nijlganspul *Alopochen aegyptiacus* uitgebroed en opgegeten door een Buizerd *Buteo buteo*

Christiaan de Vries & Rob G. Bijlsma

Een aantal jaren geleden beschreef Rik van Galen (2005) een haviknest met 4 eieren waar een pas geboren Nijlgansje vanaf sprong tijdens de beklimming van de nestboom. Was dat gansje uitgebroed door die Havik *Accipiter gentilis*? Het leek aannemelijk.

In 2010 maakte ik (CdV) een enigszins vergelijkbaar geval mee, maar dan bij een Buizerd *Buteo buteo*. Het betrof een nest bij Wijnjewoude (Friesland), waar tijdens een controle op 10 april een vrouwtje Buizerd stil van het nest vloog. Het nest bevatte een ei van een Buizerd, maar ook een ei van een Nijlgans *Alopochen aegyptiacus*. Van die laatste soort zat op ongeveer 400 m afstand een broedpaar. Bij de hieropvolgende controle, op 11 mei, vloog het vrouwtje opnieuw af; Nijlganzen werden er niet in de buurt gezien, noch tijdens de volgende controles. Het buizerdei was aangepikt (53.95 x 43.81 mm, 46 gr) en bevatte een piepend jong. Het nijlganzenei was nog niet aangepikt (64.58 x 51.08 mm, 77 gr), maar wel was het zacht piepende en tikkende kuiken in het ei te horen. Er lagen geen prooien op het nest.

Op 14 mei ging ik opnieuw kijken, nieuwsgierig naar hoe dat was afgelopen. Het vrouwtje verliet stilletjes het nest, zoals ze gewoon was dat te doen. Voordat ze ons opmerkte, was ze aan het voeren. Zowel het buizerdei als het nijlgansei waren die dag uitgekomen. Het Buizerdje woog 42 g (vleugel 21 mm), het Nijlgansje 49 gr (vleugel 30 mm, zonder pluim). Beide jongen zaten dicht tegen elkaar aangedrukt. De nijlganspul probeerde onder de jonge Buizerd te kruipen en piepte constant. Op dat moment was de buitentemperatuur ongeveer 10°C. De zon scheen een beetje op het nest. Er lagen geen prooien op het nest (Foto 1).

Op 16 mei wederom gekeken. Het vrouwtje kwam stil van het nest. Het buizerdjonkie woog nu 68 gr (vleugel 24 mm) en had een bijna volle krop. Het Nijlgansje was dood, vermoedelijk al een halve dag. De kop en nek waren opgegeten. Verder lagen er geen prooien op het nest (Foto 2).

Op 13 juni ging ik terug om het jong te ringen. Het baasje was uitgegroeid tot een reuzin van 916 gr (vleugel 235 mm), maar had geen krop. Nu lagen er wel prooien op het nest: twee volwassen Mollen, een juveniele Pimpelmees en een juveniele Spreeuw. Bij de daaropvolgende controle op 17 juni woog ze zonder krop 881 gr (vleugel 266 mm). Als prooien lagen er een juveniele Roodborst, een juveniele Spreeuw en een juveniele Gaai. Op 20 juni zag ik het jong bedelend op een paal in de buurt van het nest.

Foto 1. Pas uitgekomen buizerdpul met dito nijlganspul op buizerdnest bij Wijnjewoude, 14 mei 2010 (Foto: Christiaan de Vries). Het gansje probeert onder de buizerdpul te kruipen. *Hatching day for Buzzard and Egyptian Goose on Buzzard nest in the northern Netherlands, 14 may 2010.*

Foto 2. Hetzelfde nest twee dagen later, het gansje is dood en ligt aangevreten op de rand van de nestkom (Foto: Christiaan de Vries). *The same nest two days later; the gosling has died and is partly eaten already.*

Nestconflicten tussen Nijlganzen en roofvogels zijn al enige tijd in Nederland bekend (van Dijk 2000). Die conflicten ontstaan doordat Nijlganzen óók boomnesten van roofvogels gebruiken om in te broeden. In het verleden speelde dat niet; er waren immers geen Nijlganzen. Tijdens de eerste broedvogelkartering in 1973-77 werden in Nederland aan het eind van die periode nog maar 77 paren geteld; van een Nijlgans keek je toen op! In 1998-2000 was dat al doorgestoomd naar 4500-5000 paren (Lensink 2002), en de teller zal daarna zeker hebben doorgetikt (al vlakt de trend sterk af). Elk jaar worden tegenwoordig nesten van Buizerd en Havik gemeld die werden overgenomen door Nijlganzen, of waar een buizerd- of haviklegsel één of meer nijlganseieren telde. In 2010, bijvoorbeeld, werden op de nestkaarten 7x overnames bij Buizerds vastgesteld (op 1162 nesten), bij Havik 2x (op 425 nesten), bij Torenvalk 3x in een nestkast (op 487 nesten) en bij Sperwer 1x (op 274 nesten). In het onderzoeksgebied in Friesland waren in 2010 meer nesten dan gebruikelijk door Nijlganzen ingepikt (2 op 11 Haviken en 5 op 86 Buizerds; deze gegevens zitten niet in de nestkaarten), vermoedelijk doordat de zware sneeuwval van de voorafgaande winter veel nesten de kop had gekost en het nestaanbod dus sterk was verminderd. Toch heeft nestovername in Nederland een verwaarloosbare frequentie, en is het – in tegenstelling tot de bevindingen bij de Zwarte Havik *Accipiter melanoleucus* in Zuid-Afrika (Curtis *et al.* 2007) – van geen enkele betekenis voor de nestplaatskeuze, de dichtheid of het broedsucces van de betrokken roofvogelsoorten.

Eidumping is een wijd verspreid fenomeen onder vogels, vooral onder ganzen, eenden, hoenderachtigen, rallen en een aantal kolonievogels (wevers, bijvoorbeeld, maar ook zwaluwen). Vaak betreft dat het dumpen van één of meer eieren in het nest van een soortgenoot, maar het komt ook voor dat eieren in nesten van andere soorten worden gelegd. Het meest extreme voorbeeld van het laatste is de koekoekfamilie, die er een vaste gewoonte van heeft gemaakt en daarmee in een wapenwedloop is verwickeld met hun gastheren. Die laatste groep is er immers alles aan gelegen te voorkomen dat ze worden geparasiteerd. Daartoe ontwikkelen de gastheren steeds fijnere manieren om het vreemde ei te onderscheiden van de eigen eieren (opdat gepaste maatregelen kunnen worden getroffen). Als antwoord daarop proberen de koekoekachtigen steeds beter gelijkende eieren te produceren en zich te specialiseren op één waardvogel (voor een mooie beschrijving van dat fenomeen, zie Davies 2000). Dat is bij Nijlganzen uiteraard niet aan de orde. Interessant is hier vooral dat roofvogels kennelijk geen onderscheid maken tussen eigen eieren en eieren van andere soorten (althans: gelet op het bebroeden van gemengde legfels). Voor Haviken is dat voor te stellen: Havik en Nijlgans leggen ongevekte eieren, de Havik weliswaar wit (met een blauwachtige glans als ze vers zijn) en de Nijlgans meer roomkleurig, maar toch. Ook de grootte ontloopt elkaar minder dan je zou verwachten: het grootste ei van Haviken in Nederland had een lengte van 65.0 mm, de grootste breedte (niet van hetzelfde ei) was 49,99 mm (op een totaal van 4054 eieren; Rob Bijlsma & WRN). Met andere woorden: een groot havikei onderscheidt zich qua formaat niet van een nijlgansei. Bij Buizerds is dat niet anders: daar was de grootste lengte (aangetroffen bij 3521 eieren, Rob Bijlsma & WRN) 68.1 mm, de grootste breedte (niet van hetzelfde ei) 53.8 mm. In

tegenstelling tot Havik zijn de eieren van Buizerds echter meestal in meer of mindere mate gevlekt, waardoor een nijlgansei in een buizerdlegsels behoorlijk zal opvallen. In het specifieke geval van dit verhaal was het nijlgansei bovendien aanmerkelijk groter dan het buizerdei.

Omdat eidumping bij roofvogels (en tal van andere soorten) waarschijnlijk niet of nauwelijks voorkomt (wat niet wil zeggen dat er geen buitenechtelijke eieren in het nest kunnen liggen, omdat het vrouwtje soms paart met een ander mannetje dan haar partner), is er ook geen mechanisme van eiherkenning ontwikkeld. Een extreem geval daarvan wordt voor Raven beschreven door Bernd Heinrich (2010). Raven leggen zwaar gepigmenteerde eieren (diep blauwgroen en zwaar gevlekt). Hij begon ermee een nepei aan het legsels toe te voegen (zonder dat de oudervogel dat zag), geleverd in de kleuren van een ravenei. Geen enkel probleem. Daarna werd hij drier, en legde hij een ongeveer kippe-ei in het nest; wederom geen probleem. Al snel bleek dat batterijen, aardappels, filmbusjes gevuld met zand en ronde stenen allemaal werden geaccepteerd. De Raven kwamen pas in actie na het uitkomen van de eieren: alle rotzooi in het nest werd eruit gekieperd: lege eischalen, braakballen, vaste poepspetters, niet-uitgekomen eieren (ziedaar waarom je bijna nooit rotte eieren op ravennesten vindt), en ook alle nepeieren. Is er zoiets opgetreden bij de hier beschreven Buizerd, waarbij het vreemde ei werd geaccepteerd, maar het daaruit voortvloeiende jong niet? Dat is niet zeker. Het kuiken werd weliswaar aangevreten gevonden, maar we weten niet of het door de buizerdmoeder daadwerkelijk is gedood (wat overigens sowieso niet zoveel voorkomt, ook niet bij meer gebruikelijke gastheren van parasiterende vogelsoorten; Grim 2006). Er is ook de mogelijkheid dat het kuiken vanzelf is doodgegaan (het kan immers niets met buizerdvoedsel en moet wel verhongeren) en vervolgens als prooi is behandeld, zoals dat ook gebeurt met buizerdpullen die het niet redden. We weten het niet. Zeker is wel dat het voor Nijlgansen een heilloze strategie is om eieren te dumpen in roofvogelnesten. Nu moeten we nog eens het omgekeerde meemaken: een Nijlgans die een nest van Havik of Buizerd overneemt, inclusief de eieren, daar haar eigen eieren bijlegt, en vervolgens alles bebroedt. Zulke nesten zijn ons bekend, maar die hebben tot nu toe nooit een uitkomend roofvogelei opgeleverd. Ware dat wel het geval geweest, zou ook het roofvogeljong geen enkele kans op overleving hebben gehad. Nijlganslegsels komen namelijk synchroon uit, en de ouders nemen de hele bups mee op stap zodra de pulli zijn opgedroogd. Dat betekent: springen en lopen. Als roofvogeljongkie blijf je dan verweesd achter; dat overleef je nog geen dag zonder de warmte en broedzorg van een moeder.

Summary

Vries C. De & Bijlsma R.G. 2011. Buzzard *Buteo buteo* incubates Egyptian Goose *Alopochen aegyptiacus* egg, and subsequently eats the gosling. De Takkeling 19: 76-80.

In 2010, a Buzzard *Buteo buteo* in the northern Netherlands was found incubating an egg of her own (53.95 x 43.81 mm), together with a single egg of an Egyptian Goose

Alopochen aegyptiacus (64.58 x 51.08 mm). On 11 May, the Buzzard egg was pipping, whereas the Egyptian Goose egg contained a calling chick (but had not yet pipped). On 14 May, the nest contained a recently hatched Buzzard and ditto Egyptian Goose chick (day 0). The latter was vocalising continuously, and tried to crawl underneath the Buzzard chick (ambient temperature 10°C, weak sunshine). The nest was empty of prey (remains). During the next nest visit, on 16 May, the gosling was found decapitated with part of its neck eaten. Apparently, it had died very recently. Whether the gosling had been killed, or had died from starvation, was not known. The Buzzard chick was raised successfully.

Egyptian Geese colonised The Netherlands in the 1970s; in 1977, for example, just 77 pairs were registered. The increase has continued, with some 4500-5000 pairs by 1998-2000. Take-overs of raptor nests by Egyptian Geese have been recorded repeatedly; the data of the Dutch Raptor Group for 2010, for example, showed 7 cases for Buzzard (total number of nests checked 1162), 2 cases for Goshawk *Accipiter gentilis* (N=425 nests), 2 cases for Kestrel *Falco tinnunculus* (nestboxes, N=487) and 1 case for Sparrowhawk *Accipiter nisus* (N=274 nests). As a cause of nest failure in raptors in The Netherlands, despite the large population of Egyptian Geese, take-overs by Egyptian Geese are of minor importance. Apparently, egg discrimination is poorly developed in Buzzards and Goshawks (or not relevant). In the Goshawk, eggs are unmarked as in Egyptian Goose, whereas the largest lengths and widths (respectively 65.0 mm and 49.99 mm in 4054 eggs from The Netherlands) overlap with those of Egyptian Geese. Similarly, the largest Buzzard eggs (length 68.1 mm, width 48.5 mm, N=3521 eggs) are as large as those in Egyptian Goose, albeit usually blotched to a varying degree.

Literatuur

- Curtis O.E., Hockey P.A.R. & Koeslag A. 2007. Competition with Egyptian Goose *Alopochen aegyptiacus* overrides environmental factors in determining productivity of Black Sparrowhawks *Accipiter melanoleucus*. *Ibis* 149: 502-508.
- Davies N.B. 2000. Cuckoos, cowbirds and other cheats. Poyser, London.
- Dijk J. van 2000. Hoe groot is de invloed van Nijlganzen *Alopochen aegyptiacus* op het broedsucces van roofvogels? *De Takkeling* 8: 218-220.
- Galen R. van 2005. Een verrassing: broedt Havik *Accipiter gentilis* ei van Nijlgans *Alopochen aegyptiacus* uit? *De Takkeling* 13: 82-83.
- Grim T. 2006. The evolution of nestling discrimination by hosts of parasitic birds: why is rejection so rare. *Evol. Ecol. Research* 8: 785-802.
- Heinrich B. 2010. The nesting season. Cuckoos, cuckolds, and the invention of monogamy. The Belknap Press, Cambridge, Massachusetts.
- Lensink R. 2002. Nijlgans *Alopochen aegyptiacus*. In: SOVON Vogelonderzoek Nederland, Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000: 108-109. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Adressen:

CdV, Noormanstritte 30, 9241 GT Wijnjewoude, christiaan@tele2.nl
 RGB, Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, rob.bijlsma@planet.nl